

Організація тижня географії для ЗЗСО як форма реалізації творчого потенціалу вчителя

Юр'єва А. А., Олішевська Ю. А.

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2022.2.2-7/13>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Вступ. Значення географії в сучасному житті досить важко переоцінити, адже саме завдяки їй ми розуміємо явища і процеси, що відбуваються у світі та мають різний характер (природничий, суспільний, економічний). Саме тому ця наука є невід'ємною складовою навчання учнів, предметом, який впливає на формування світогляду школярів. Однак часто діти можуть не до кінця усвідомлювати, нащо ж їм потрібно вивчати дану дисципліну, або ж навіть бути зовсім не зацікавленими в ній. Власне, тому актуальним є розгляд методики організації і проведення предметних тижнів з географії. Під час їх проведення водночас використовується багато форм роботи, які сприяють зацікавленню учнів у зазначеному предметі. Втім, предметний тиждень є не лише особливою формою навчання, а і тим періодом, коли вчитель може якомога повніше розкрити власний творчий потенціал. Фантазія вчителя і різноманіття форм, методів і засобів в сукупності можуть допомогти створити такий комплекс заходів, що не тільки підвищуватиме мотивацію учнів до навчання та доводитиме їм користь географії як науки, а й буде для них своєрідним корисним дозвіллям, дозволить проявити власні здібності, зорієнтуватись у виборі професії і набути важливі комунікаційні навички: випробувати себе в ролі лідера чи попрацювати в команді з іншими школярами.

Мета кваліфікаційної роботи – розробка позакласних заходів для організації тижня географії в 4-11 класах.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- Визначити сутність предметного тижня;
- Розглянути основні принципи організації предметного тижня;
- Запропонувати форми позакласної роботи з географії, які доцільно використати під час проведення предметного тижня;
- Проаналізувати досвід організації тижнів географії вчителями ЗЗСО;
- Розглянути методи і методичні прийоми, що можуть бути використані для розробки заходів для тижня географії;
- Розробити позакласні заходи для тижня географії для учнів 4-5, 6-7, 8-9, 10-11 класів;
- Оцінити можливість реалізації розроблених позакласних заходів з географії на практиці.

Об'єктом дослідження є предметний тиждень.

Предметом дослідження виступають особливості організації предметного тижня та сукупність методів, форм і принципів його проведення.

Матеріали і методи досліджень. Теоретичні положення щодо розробки, організації та підведення підсумків проведення предметних тижнів викладені в «Положеннях про предметні тижні». Згідно з ними, предметний тиждень є комплексом навчально-виховних заходів, спрямованих на розвиток творчості і поглиблення знань учнів, а також збагачення фахового досвіду вчителів [1]. Предметні тижні виконують діагностичну, організаційну, моделювальну та організаторську функції. Щоб досягти максимальної ефективності в проведенні тижнів географії, слід дотримуватись багатьох умов, зокрема обирати активні форми роботи, враховувати можливості школи, потреби і вікові особливості дітей, сприяти їх

самовдосконаленню, створювати комфортні умови для виховання школярів та, за можливості, залучати громадськість [1, 2].

У ході дослідження були використані наступні методи: збору та аналізу літератури, нормативних документів, відкритих електронних ресурсів, аналіз і узагальнення досвіду педагогічних працівників, метод синтезу та порівняння.

Результати та їх аналіз. Заради досягнення цілей предметних тижнів слід дотримуватись принципів масовості, видовищності, новизни, диференційованого підходу, інтерактивності [3]. Подібні заходи мусять бути системними. Організація предметних тижнів відбувається у два етапи: підготовка і власне проведення. У доробках Штемплера Ю., Озарчука А.В. наводиться досить великий перелік заходів, які вчитель може провести під час тижня географії: вікторини (у тому числі з використанням різних застосунків), естафети, географічні вечори, екскурсії, змагання з орієнтування, КВК, олімпіади, інтегровані уроки тощо[4].

Як показав аналіз досвіду вчителів географії (Лисої Л.Е., Цибулько Т.С., Озарчука А.В., Чуркала А.І. Петрюк Л.Б та інших), кожен предметний тиждень має певні особливості: організовані заходи можуть проходити онлайн, включати в себе нестандартні уроки, мати змагальні елементи тощо. Багато вчителів застосовують краєзнавчий принцип та можливості мережі Internet, поєднують теорію і практику, проводять показ фільмів на географічну тематику. Досить часто можна зустріти розробки конкурсів «Найрозумніший», «Мандрівка в країну Кросвордію», «Що? Де? Коли?» - очевидно, дані ігри є доволі популярними через великі можливості для проявів креативності. Залежно від заходу застосовуються і різні методи: словесні, наочні, практичні; інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий і дослідницький методи. Відповідно, вчителі отримують досить широкий набір методичних прийомів: постановка проблемних питань, робота з додатковими матеріалами, самоконтроль, закріплення знань, візуального аналізу, формулювання висновків тощо [5]. Звісно, перевага має надаватись таким методам і прийомам, що сприяють розвитку креативності, наукового мислення учнів і передбачають певну дослідницьку роботу. Під час проведення предметних тижнів використовується матеріал зі шкільної програми. Залежно від часу, коли проводиться тиждень, зміст і форми можуть досить сильно відрізнятись, адже, наприклад, на початку року учні не знають всього того, що в кінці, а в холодну пору проблематично проводити заходи на місцевості.

Тижні географії, як правило, проводяться в 6-11 або 5-11 класах, однак є сенс також залучати і 4 класи, адже це слугуватиме мотивацією для вивчення даного предмету у подальшому та може допомогти учням адаптуватись до нових умов з переходом в середню школу, відчути себе приналежним до колективу старших школярів. Тому виконані розробки стосуються учнів 4-11 класів та розраховані на проведення в останній чверті навчального року.

У ході дослідження були розроблені заходи до предметного тижня, що має назву «Фестиваль географії». Така назва покликана зацікавити учнів під час оголошення майбутнього тижня географії, вселити ентузіазм та бажання взяти участь. Предметний тиждень має на меті реалізувати різні навчально-виховні цілі, що варіюються залежно від заходу. При розробці класи були об'єднані в такі групи: 4-5, 6-7, 8-9, 10-11. Для кожної був підготований окремий захід.

У 4-5 класах було заплановано проведення позакласного заняття на тему «Компас – прилад для орієнтування в просторі». Його метою є ознайомити учнів з компасом і його будовою, дати поняття про азимут, сформувані навички користування компасом і руху за азимутом, розвивати логічне і просторове мислення і вміння аналізувати в учнів, виховувати самостійність, кмітливість, вміння працювати в команді. Даний урок містить як теоретичний матеріал про компаси і орієнтування у просторі (історія, з яких елементів складається прилад, поняття магнітного азимуту), так і практичні вправи та змагання (яке полягає у проходженні командами на швидкість певних маршрутів, що в кінці утворюють фігури). Це заняття частково проводиться у приміщенні і частково на місцевості. Після його проходження

зацікавлених у подібній діяльності дітей варто у подальшому залучати до гуртків з орієнтування чи туризму.

У 6-7 класах однією з вагомих складових навчальної програми є вивчення історії географії. Тому був розроблений виховний захід «Подорож у часі», що покликаний показати взаємозв'язки між географією та історією (головна ідея – вираз Е. Реклю: «Історія є географія в часі, а географія – історія в просторі») [6]. Дана гра є командною, тому організувати її можна по-різному. Якщо у школі є лише один 6 і один 7 класи, можна звести їх до купи, розбивши при цьому їх на команди. Якщо у кожного класу є дві-три паралелі, то можна проводити окремо змагання між 6, окремо – між 7 класами. Якщо ж паралелей більше, то доцільним буде або скористатись достатньо містким приміщенням, або ж взагалі у кожному класі проводити окремо.

Перед початком учні обирають капітанів. Вікторина проходить у декілька раундів, що називаються відповідно до історичних епох: «Давні часи», «Середньовіччя», «Великі географічні відкриття», «Новий час», «Новітній час». Під час кожного раунду кожна команда висуває учасника, що буде відповідати на наступне питання (при цьому вони можуть повторюватись лише тоді, коли кількість учасників команд менша за кількість запитань і тільки після того, як кожен з учнів з даної команди дасть відповідь на одне з запитань). Учасники по-черзі оголошують свої варіанти відповідей на питання, представлені на слайдах презентації, після чого суддя (вчитель) називає дітей, чії відповіді зараховуються, як правильні. Якщо команда правильно відповідає на 5 питань в раунді, то отримує картку з мапою означеного періоду, яку клеїть в свій бланк. Таким чином, в кінці команди отримують складений ланцюжок мап від стародавніх часів до сьогодення. Команда, що складе найдовший ланцюжок з мапами, перемагає. Даний захід проводився під час виробничої педагогічної практики в школі у 6 класі. Як показав досвід, учні радо включались в гру і демонстрували власні роздуми на різні теми.

Для 8-9 класів був запланований певний виклик. Вони вже багато знають, але й вивчати їм ще чимало. Тому розроблений захід покликаний як дозволити частково повторити вже пройдений матеріал, так і зацікавити у вивченні того, що буде далі (звісно ж, з допомогою додаткових матеріалів і після попередньої підготовки з вчителем). Захід «Географічний солодкий ярмарок» задовольняє обидві умови. Дане змагання потребує командної роботи. Кожен клас є окремою командою. Залежно від кількості паралелей, змагання можна проводити як в один день, так і в різні. Виконана розробка розрахована на участь двох 8-х та двох 9-х класів. Перед проведенням необхідна попередня підготовка. По-перше, кожному класу роздається список запитань для 4-11 класів, які мають бути опрацьованими тими учасниками, що стоятимуть за імпровізованими прилавками, тобто будуть «продавцями» (мають змінюватись кожної перерви, поки проводиться ярмарок, за кожним столом має бути мінімум 2 учасники). Для цього вчитель надає цим учням додаткову літературу або корисні посилання. По-друге, кожен клас має підготувати певні декорації для свого «магазину» (плакати, географічні стінгазети, настільні прикраси тощо), які мають приваблювати увагу інших учнів. По-третє, зарання мають бути підготовані солодоші. Кожен клас готує однакову їх кількість: 3 різновиди по 10 шт. (втім, кількість може бути більшою чи меншою залежно від кількості учнів у школі). По-четверте, перед початком географічного ярмарку вивіщується оголошення з інформацією про нього.

Суть змагання полягає в наступному: у призначений день школярі приносять солодоші та оформлюють власні магазини. Кожен вид смаколиків має власну ціну: для учнів 1-3 класів вона вимірюється в грошовому еквіваленті, а решті для отримання бажаного треба відповідати на питання різної складності. Чим дорожчий вид солодошів, тим складніше питання отримують школярі від продавців. Відповідно, за кожен проданий одиницю товару команди отримують певну кількість балів: за найдешевший – 3 бали, середньої ціни – 5 балів і найдорожчий – 7 балів. Перед «покупкою» учні мають називати свій клас. Щоб не було

шахраювання з їх боку, за процесом варто спостерігати вчителям. Додатково класи отримують від 1 до 5 балів за продані солодощі, оформлення і обслуговування (причому останні два пункти оцінюють інші учні в голосуванні) – виграє команда, що набере їх найбільше. За бажання учні можуть заплатити гроші за смаколик після відповіді на питання – усі зібрані кошти будуть використані на благодійність. Команді, якій вдасться зібрати найбільше коштів, отримає окрему нагороду.

Захід для 10-11 класів спрямований на профорієнтацію і розкриття міжпредметних зв'язків. Були розроблені два інтегровані заняття з географії та інформатики на теми: «Геоінформатика та вступ до ГІС», «Створюємо карту самостійно». Вони спрямовані на глибше ознайомлення з ГІС та програмним забезпеченням, що використовується у цій галузі. Так, перше заняття є теоретичним, де учням показується алгоритм роботи в застосунку QGIS на прикладі створення карти з гідрографією певного регіону. Воно передбачає попередню підготовку учнів, а саме вивчення запропонованих додаткових матеріалів. Наступний урок передбачає виконання школярами практичної роботи за наданою покроковою інструкцією: вони мають створити карту-відмивку з рельєфом та гідрографією обраного регіону на основі завантажених даних. Дані заняття також спрямовані на розвиток логічного мислення учнів, вміння і навичок правильного користування застосунком QGIS, виховання самостійності.

Для оцінки матеріали розробленого тижня географії були надані вчительці географії і біології Тетіївського ліцею №2 Тетіївської міської ради Київської області Гарбар Л.В. На її думку, представлені заходи є досить актуальними і сучасними (особливо інтегровані уроки). Позитивним моментом є можливість по-різному проводити один і той же захід в залежності від кількості учнів та класів. Перевагою розробленого тижня географії є те, що технічні можливості значної кількості шкіл є достатніми для його проведення. Деякі заходи, втім, є досить складними для організації (як-от географічний солодкий ярмарок), але за належної підготовки їх реально втілити в життя.

Висновки. Таким чином, під час організації предметного тижня вчитель може проявити власну креативність, використовуючи як вже наявні форми проведення позакласної роботи з наповненням їх новим змістом, так і створюючи та впроваджуючи нові. Тиждень географії є можливістю для вчителя-предметника проявити себе та внести новизну в навчально-виховний процес. Як показав аналіз досвіду педагогічних працівників та власний, завжди слід враховувати можливості школи і вікові особливості учнів та створювати такі заходи, що були б цікаві учням та водночас пізнавальними.

Список використаних джерел

- Положення про предметні тижні. URL: http://znz81.zp.ua/images/metod/pro_pt.pdf (дата звернення: 24.01.2022).
- Географія після уроків: розробки позакласних заходів: з досвіду учасників конкурсу "Учитель року-2006". Бібліотека журналу "Географія" / уклад. Науменко Є.І. Харків: Видавнича група «Основа», 2007. №3(39). 128 с.
- Методичні декади, предметні тижні. URL: <http://vvl.org.ua/materialu/dekadu.pdf> (дата звернення: 25.01.2022).
- Форми і методи організації позакласної роботи з географії. – URL: <https://vseosvita.ua/library/formi-i-metodi-organizacii-pozaklasnoi-roboti-z-geografii-11126.html> (дата звернення: 27.01.2022).
- Методи навчання географії в школі. URL: https://vuzlit.com/315235/metodi_navchannya_geografiyi_shkoli (дата звернення: 05.02.2022).
- Елізе Реклю Жан Жак. URL: <http://www.geograf.com.ua/famousgeographers/28-mandrivniki-ta-moreplavtsi/495-elize-reklyu-zhan-zhak> (дата звернення: 08.05.2022).